

Laikas programoje: 10.20-10.45

LIETUVOS ATEITIES VIZIJA ŠALIES POLITIKOS KONTEKSTE

Apie šalies ateities vizijos kūrimo politinį kontekstą, poreikius ir iššūkius.

Tvarumo temos pasirinkimas šiai konferencijai yra suprantamas. Tik nesuprantamas pasirinktas 2023-2027 laikotarpis. Jis visiškai dirbtinis ir iš politikos ciklų, ir iš strateginio planavimo, ir dar labiau – iš strateginio valdymo, arba ateities, perspektyvos. Kai kas pasaulyje šiandien jau strateguojama ir iki 2060, ir iki 2100, ir dar toliau. Lietuva taiko **2030** ir **2050** perspektyvas.

Ukrainiečių vertėjas Dmytro Čerednyčenko, kuris išvertė Donelaičio „Metus“ ir kuris domėjosi lietuvių pasakomis, kartą yra pastebėjęs: „Lietuviai buvę genialūs futuristai: kai kurios jų vizijos jau įgyvendintos – vežimas be ratų ir skraidantis laivas“.

Žinia, **ateitis nebėra suplanuojama**, ji sunkiai apibrėžiama, dažnai nežinoma. Tyrimai, atlikti magnetinio rezonanso įranga rodo: kai bandome įsivaizduoti save ateityje – medialinė prefrontalinė smegenų žievės sritis išsijungia. Būtent todėl žmogui sunku galvoti apie ateitį.

Tai, kad ateitis neplanuojama gerai iliustruoja Seimų ir Vyriausybių veikimo sąlygos ir anachroniška pastanga planuoti valstybės raidą 10 metų į priekį. Dar nespėjus suplanuoti įvyko 3 krizės, tad arba turime atsisakyti linijinio planinio mąstymo, arba rizikuojame visą laiką ir jėgas išleisti planų perrašinėjimui.

Iš to išplaukė nauji, numatomo valdymo metodai, kurių vienas – ateities **įžvalgų** naudojimas, apimantis skirtingų raidos scenarijų kūrimą ir vertinimą, netikėtų veiksmų, rizikų identifikavimą, kūrybiškų sprendimų paiešką. Būtent tokiai valdymo paradigmai plėtoti įsteigtas Seimo Ateities komitetas kaip pastanga atrakinti, atverti ateitį.

Šių metodų būtinoji sąlyga ir integrali dalis – **mokslinių įrodymų** panaudojimas. Mokslo, ir ne tik technologinių, bet ir socialinių-humanitarinių mokslų, integravimas į Lietuvos ateities įžvalgų kūrimą yra vienas aktualiausių mūsų šalies viešojo valdymo tobulinimo poreikių.

Ateities komiteto viena pagrindinių veiklos kryptių – vadinamosios **ateities ekosistemos** kūrimas, kuris apima ir strateginio intelekto stiprinimą esamose viešojo valdymo institucijose, ir naujų grandžių kūrimą (įžvalgų centrai, programos, teisinis reguliavimas), ir jungčių tarp mokslo ir viešojo valdymo stiprinimą.

Tolesni žingsniai - rengiama Lietuvos ateities ekosistemos baltoji knyga; Lietuvos technologinių įžvalgų sistemos kūrimas; tarptautinių ryšių stiprinimas, ir t.t.

Lietuvos ateities vizija neatsiranda vakuume. Todėl ATK itin atidžiai seka tarptautines ateities įžvalgų tendencijas: tai vadinamosios EK strateginio prognozavimo ataskaitos; EPTA veikla; o naujausias pavyzdys – pasaulio parlamentų Ateities komitetų forumas Helsinkyje, kuriame aiškiai susidėliojo globalios bendrosios koordinatės. Vienas artimiausių žingsnių šioje plotmėje bus „Pasaulio ateities“ kongresas Vilniuje 2023 m. gegužės mėn.

Mums trūksta nacionalinės refleksijos, stebėsenos, kas ateities vizijų srityje vyksta moksluose ir politikoje globalioje erdvėje. Tai viena politikai aktualių socialinių mokslų nišų, ypač politologams, bet taip pat ir kitoms disciplinoms.

Kitas specifinis ateities vizijos kūrimo iššūkis – tokia vizija negali būti sudėliota iš gabaliukų, iš sektorinių fragmentų. Ateities iššūkiai ir jų galimi sprendimai yra integralūs, siejantys socialinius, technologinius, politinius, ekonominius ir kultūrinius veiksnius kaip horizontalius.

Todėl ir parlamentinis ateities vizionavimo institutas – Ateities komitetas turi horizontalų, o ne specializuotą pobūdį.

Kokias temas, probleminius laukus Ateities komitetas mato kaip kertinius, siekiant suformuoti tvarią ateities mąstymo ekosistemą ir nuolat atnaujinamą Lietuvos ateities viziją?

Išskirtinę reikšmę turi **žinios ir žinojimas**, jų kokybė ir panaudojimo efektyvumas. Todėl **švietimas** – pirmasis ir universalus prioritetas ir dabarties uždavinys. Koks jis turėtų būti, kai veikiausiai nebebus mokyklų, kaip mes jau dabar suprantame, kai nebebus daugelio kitų dalykų, kai vyraus neapibrėžtumai. Štai tam neapibrėžtumui ir turi ruošti ir ruošti švietimas. Ne tik parengti darbo rinkai, bet ir – kas svarbiau – gyvenimui.

Antrasis ateitį grindžiantis teminis branduolys yra plačiai suprantama **technologijų** politika. Ji toli gražu nesiriboja tik mūsų minima „šventąja trejybe“ – biotechnologijomis, lazeriais ir IT. Šiandien jis apima ir duomenų išteklių ir suverenumo lauką, Dirbtinis intelektas, kvantinė kompiuterija, trečios kartos internetas – tai tik keli pavyzdžiai. O tuo tarpu neturime net technologijų raidos stebėsenos ir prognozavimo sistemos.

O tuo tarpu turime atsakyti į fundamentalią problemą – kas yra, išties, svarbus – intelektas ir sąmonė? Kadangi jie iki šiol buvo neatsiejami, jų santykinės vertės svarstymas tebuvo filosofų pramoga. Tačiau 21 a. tai įgauna didžiulę politinę ir ekonominę reikšmę. Tiesa, bent kariuomenėms ir korporacijoms atsakymas aiškus –

intelektas yra privalomas, o sąmonė – nebūtina. Štai kodėl valstybės ima atsisakyti privalomojo karinio šaukimo.

Minėta problema kelia visą virtinę klausimų: - kas nutiks darbo rinkai, kai dirbtinis intelektas taps pranašesnis už žmones, spręsdamas kognityvinius uždavinius? – kaip politiką paveiks stambi nauja ekonomiškai Beverčių žmonių klasė? – kas nutiks santykiams, šeimoms ir pensijų fondams, kai nanotechnologijos ir atkuriamoji medicina aštuoniasdešimtmetį pavers penkiasdešimtmečiu? – ar pakaks vien moralinių argumentų ginant žmogaus orumą, teises ir laisves, kai masės praras ekonominę svarbą? - Ar vyriausybės vertins kiekvieną žmogų, kai jie nebus pelningi ekonomikai? – ką sąmoningi žmonės veiks tada, kai itin protingi, bet sąmonės neturintys algoritmai beveik viską gebės atlikti geriau?

Kaip sakė Arturas Klarkas: „Ateities tikslas – visiškas nedarbas, kad turėtume laiko žaisti“.

Trečiasis teminis kompleksas – tai **žalioji pertvarka**, nepaprastai kompleksinė, apimanti žiedinės ekonomikos modelį, transportą, santykį su gamta, energetiką. Mūsiškių ruošiamą energetikos strategiją 2050 numato, kad tuo metu 20-30 proc. BVP (jei tuo metu bus naudojamas dar šis indeksas). Kokį poveikį tai turės šaliai apskritai? Deja LT „žalioji kursas“ tebėra suskaidytas į ministerinius ir žinybinius „siloso bokštus“, jo dinamiką užtikrina atskirų ministrų ir jų komandų iniciatyvumas, o tarpusavio darną – tik ES politikos imperatyvai ir Jungtinių Tautų darnaus vystymosi stebėsenos rodikliai. Be savarankiškumo.

Ketvirtas teminis kompleksas – šalies socialinė, demografinė ir kultūrinė raida. Apie ją šiandien dar bus keletas kitų pranešimų. Inicijuojame ilgalaikį Lietuvos socialinį tyrimą, globojame migracijos temą (ypatingai talentų grįžimo ir įsikūrimo Lietuvoje aspektu), pilietinės visuomenės raidos bei dalyvaujamosios demokratijos klausimai.

Penktasis kompleksas, susisiejęs su jau pristatyta ateities ekosistemos problematika, yra **viešasis valdymas**. Domina ne tiek „higieninės“ dabarties problemos. Jas prižiūri kiti Seimo komitetai. Mums rūpi, kokia yra ilgalaikė valstybės viešojo valdymo vizija – kaip šiandieninė valstybės valdymo sistema pasieks numatančiojo valdymo modelio brandą, kaip dabartinė planavimu ir kontrole pagrįsta valdymo sistema transformuosis į lanksčią, pagrįstą tikslais, pasitikėjimu ir delegavimu, kaip evoliucionuos savivalda, kaip viešąjį valdymą pakeis ateinančių kartų dirbtinio intelekto ir didžiųjų duomenų atveriamos galimybės, kaip nacionalinio valdymas sąveikaus su viršnacionalinėmis, potencialiai globaliomis, valdymo struktūromis.

Taip pat mums rūpi ir geostrateginė dinamika, pasaulinių galių balanso pokyčiai, pokarinė Europos, Azijos, Amerikų architektūra, galimi Lietuvos vaidmenys. Šiuo klausimus kelsime ir 2023 m. Vilniuje įvyksiančiame globaliame parlamentiniame „Pasaulio ateities“ forume. Forume bus aptarta ir „Lietuva 2050“.

Dažnai išgirstu - o vis dėl to vienu sakiniu apibūdinkite Ateities komiteto veiklos tikslą. Atsakau – kad Respublika, kurioje gyvename, netrukdytų piliečiui tvarkytis pačiam.